

Majornas elementarläroverk för flickor

Förr i tiden stod de högre allmänna läroverken i städerna inte öppna för flickor. Som en reaktion på detta bildades Majornas flickskola år 1865. Ursprungligen var verksamheten förlagd till en hyrd lokal på Allmänna vägen, men i takt med att populariteten ökade fick man byta lokaler i flera omgångar. 1885 togs beslut att uppföra ett hus på Karl Johansgatan, en fastighet vars namn idag går under namnet Musikens hus.

1800-talets första hälft var en pedagogisk nydaningstid. Undervisningen fick allt mer uppmärksamhet och 1842 fick Sverige sin folkskolestadga i vilken det kungjordes att varje församling i landet skulle anordna minst en fast folkskola med en utbildad lärare. Folkundervisningen blev i samband med detta obligatorisk även om det dröjde många år innan alla barn verkligen fick en utbildning värd namnet.

Flickorna i 1800-talets Sverige

För flickornas utbildning var det till en början dåligt ställt. I städerna stod de högre allmänna läroverken inte öppna för flickor, i mindre samhällen där eleverna var färre till antal blandade man däremot pojkar och flickor. Alternativet var små privata skolor för flickor där undervisningen i regel skedde i läraren eller lärarinnans hem. Dessa var i regel tillkomna genom donationer, många höll dock av allt döma inte alltid särskilt hög standard. Exempelvis ställdes inga direkta krav på lärarens utbildning. Dessutom var de begränsade så till vida att undervisningen vid flickskolorna ofta var mycket inriktad mot flickornas traditionellt förväntade livsuppgifter.

Nya tider och synsätt var dock på frammarsch. Kvinnans ställning i förvärvslivet hade börjat förändras i mitten på 1800-talet och detta är en av anledningarna till att allt fler krav på särskilda flickskolor uppstod. I Majorna fanns en rad olika mindre sådana, även om de inte alltid var direkt inriktade mot högre studier. Det skall också nämnas att några av skolorna även tog emot en del pojkar. En pionjär bland dessa var mamsell Stangettes skola i det Söderlingska huset på Djurgårdsgatan. Denna skola var en av de alla första av sitt slag och blev något av en mönsterskola. Stangettes var en sträng men också mycket respekterad och kunskapsrik lärarinna. I samband med att Stangettes gifte sig lämnade hon i fråga om skolan som snart övertogs av en relativt välbärgad och intellektuell man vid namn Boström, innehavande en fil.kand. Boströms intresse för skolan visade sig snart vara i det närmaste obefintligt. Han misskötte såväl skolan som sig själv till den grad att skolan lades ner och själv hamnade han på fattighuset. På vinden återfanns däremot senare en lång rad filosofiska avhandlingar som upptagit hans tid.

Stangettes skola fick många efterföljare, några av dem var Mansell Lindströms skola nere vid Klippan, Systrarna Peggi på Svinberget, Wensioes skola på Stigbergstorget, mamsell Strandbergs strax intill Allmänna vägen, systrarna Wollins på Rödingsgatan och mamsell Geddas skola ute i Klippan vars inriktning var sömnad.

Den största och mest framgångsrika av flickskolorna var emellertid Familjeföreningens flickskola, sedermera känd som Majornas elementarläroverk för flickor och Majornas kommunala flickskola.

Bildandet av Majornas flickskola

Den 2 oktober 1865 hölls ett möte där frågan om bildandet av en flickskola i Majorna diskuterades. Främsta initiativtagare var Prosten och eldsjälens Claes S. Lindskog. Andra ledande personer som deltog var rektor C. F. Winkrans i sällskap med läroverkskollegan O. F. Benzer och läkaren L. Traneus. Även flera kända majbor som fabrikör Charles Åhmansson och sjökaptten J. F. Strömberg medverkade. Sällskapet kom snabbt till handling och redan året efter öppnades verksamheten med 41 elever.

Det rådde stor brist på skollokaler i hela västra Göteborg under 1860-talet och framöver. Majornas flickskola hyrde därför in sig hos skeppsstuvare Adolf Ericsson vid Allmänna vägen, för en årshyra av 450 rdr. Skolans namn blev till en början "Familjeföreningens flickskola" och i skolans stadgar går det bl.a. utläsa att det hölls som viktigt att man: "icke i något ämne nöjer sig med tomma utanlexor utan söker levande kunskap"

Skolan namn blev till en början Familjeföreningens flickskola och den i skolsammanhang välkända Sigrid Rudebeck blev dess första föreståndarinna.

Lokalbrist och bekymmersam ekonomi

Lokalen på Allmänna vägen var en temporär lösning som snart visade sig vara för liten och dessutom bristfällig. Bland annat saknades fullgott dricksvatten. Redan under första läsåret började man planera för en flytt. Insamlingar gjordes med förhoppning om att kunna införskaffa egna lokaler. Detta misslyckades och i stället hyrdes en något större och mer funktionell lokal på Allmänna vägen 87-88 av fotografen N. G. Hagman.

Privatskolorna var generell främst för samhällets mer välsituerade barn. Skolans ledning försökte hålla ner terminsavgiften i den mån det var möjligt för att underlätta för de fattigare, samtidigt eftersträvade man så hög kompetens som möjligt på lärarsidan. Det hela resulterade 1867 i ett underskott som tvingade skolan till ett lån på 500 kronor. Plötsligt såg möjligheterna för inskaffande av egna skollokaler allt annat än ljus ut. Ett envist och idogt arbete ledde emellertid fram till att ett stycke tomtmark inköptes på hörnet Gamla Varvsgatan / Karl Johansgatan 7. Och för 12.000 kronor uppförde byggmästare J. Carlsson en träfastighet med två våningar. I huset rymdes hela sex klassrum och en högtidssal. Naturligtvis var det en stor dag i skolans historia när det hela invigdes i september 1870. (Se foto längst upp till höger)

Sigrid Rudebeck

En som saknades vid invigningen var skolans utmärkta föreståndarinna, Sigrid Rudebeck. I slutet av vårterminen 1869 hade hon avgått från sin post för att starta egen skola. Denna skola skapade sig snabbt ett rykte och kom i flera hänseenden att gå i spetsen för flickskolornas pedagogiska utveckling i landet. Idag är den känd som Sigrid Rudebecks Gymnasium och är belägen på Bellmansgatan i Göteborg. Sigrid Rudebeck tilldelades 1906 den kungliga medaljen Illis Quorum för sina insatser.

Rudebeck ersättare hette Hedda Sjöstén och hon kom att leda arbetet från de nya rymliga lokalerna på Karl Johansgatan.

Nya moderna lokaler på Karl Johansgatan

Ekonomi var fortsatt bekymmersam, där lån och privata donationer i bland fick hjälpa till. Men skolans utveckling fortskred och allt fler elever tillkom. Elevantalet rörde sig under 1870 och 80-talet mellan 150 och 160 elever och skolan var snart fylld till bristningsgränsen. 1882 såg man sig tvungna att hyra in sig i ett hus på Stigbergstorget där de två lägsta klasserna flyttade in. 1885 var över 200 elever inskrivna och åter stod man inför utmaningen att tämligen omgående ordna fram en ny skolbyggnad.

Skolledningen ansökte nu hos stadsfullmäktige att få köpa loss tomtmark och uppföra en ny fastighet i Majorna. Platsen man siktat in sig på var hörnet av Djurgårdsgatan och Karl Johansgatan. Alltså bara ett stenkast från dess befintliga skolbyggnad. Förslaget godkändes och en ritning gjordes av arkitekt Fahlström medan själva uppförandet utfördes av byggmästaren F. O. Peterson. Kostnaden för projektet rusade väg till 118.700 kronor vilket var en ansevärd summa på den tiden. Dessa pengarna hade man förstås inte tillgå och i revisionsberättelsen från 1885 finns nedtecknad en skuldsumma till Göteborgs stad på drygt 26.000. Denna summa kom från själva tomtköpet. Stadens villkor för köpet var att sju flickor skulle få undervisas utan ersättning, på så vis kunde fler mindre bemedlade flickor få chansen till en högre skolgång. Skolan hade dock redan sedan tidigare 15 sådana platser vilka nu utökades till 18. Stadsfullmäktige hade även som krav att få tillsätta en eller två medlemmar i styrelsen samt att tomten skulle bebyggas inom fyra år. Dessutom skulle staden äga rätt till in-teckning i fastigheten, detta som en säkerhet. Så länge tomten användes för skolans ändamål behövde emellertid inte skulden likvideras och med all sannolikhet efterskänktes den efter en tid helt av Göteborgs stad. Från Renströmska fonden, förvaltd av Göteborgs stad, avsattes 74.000 och utöver detta togs ett lån på 20.000. Även privata donationer förekom. Så till allra största delen finansierade man inte skolan själva.

Invigningen

Den 7 september 1888 var en högtidsdag i Majorna då den nya för sin tid mycket moderna skolan invigdes. På plats fanns såväl landshövdingen som flera medlemmar av Göteborgs stadsfullmäktige. Skolan rymde nu sju större och sex mindre klassrum. Vidare fanns även en hörsal med plats för 400 personer, en ritsal, ett mottagningsrum, materialrum, frukostum samt bostäder åt vaktmästaren och föreståndarinnan. I en anslutande fastighet rymdes även en gymnastiksal.

Skolan blev snart statsunderstödd och hamnade därmed under statlig kontroll, vilket förändrade förutsättningarna på flera sätt. I samband med detta byttes namnet till Majornas elementarläroverk för flickor. Hösten 1936 kommunaliserades slutligen skolan och fick namnet Majornas kommunala flickskola. Härigenom sänktes terminsavgifterna för att så småningom genom

riksdagsbeslut helt tas bort. Då staden övertog huvudmannaskapet för en skola avgick också den gamla styrelsen och stadsfullmäktige tillsatte en efter parlamentariska regler sammansatt styrelse. Skolan blev med tiden en åttaklassig elementarskola med förberedande avdelning, där även pojkar antogs. Verksamheten fortlöpte som folk- och realskola fram till 1970-talet då specialskolan Gathenhielmska flyttade in.

Lärarinnorna

Majornas gamla flickskola skapade sig rykte om att förfoga över en mycket kompetent lärarkår genom åren. Vid sekelskiftet 1900 arbetade blivande författarinnan Amalia Björck från Halland på skolan. En annan samtida var teckningslärarinnan Elisabeth Björck, sedermera konstnärinna. En högst beundransvärd lärarinna var Dora Kröger, genom sin sparsamhet hade hon vid sin bortgång samlat på sig en summa av 42.000 kronor vilka testamenterats till en stipendiefond för skolan. Andra nämnvärda lärarinnor var Mathilda Löfgren, Mina Von Hårleman, Olga Palm och Emma Löfström. Och förstås tidigare omnämnda föreståndarinnan Sigrid Rudebeck. En som blev ihågkommen långt efter sin tid var den omåttligt populära vaktmästaren August Holmqvist, verksam i skolan under nästan ett halvt sekel mellan åren 1888-1920.

Musikens hus

Ända fram till modern tid drevs det alltså skolverksamhet innan Göteborgs kommun under början av 80-talet fick upp ögonen för fastigheten man en gång varit med och finansierat. I stället för skola ville man nu skapa en mötesplats för framförallt ungdomar. Fastigheten byggdes om för nya ändamål med bl.a. en rad kurs- och replokaler. På bottenplan startades ett litet café, ett mer eller mindre ideellt sådant, radikalt annorlunda från dagens moderna med fullständiga rättigheter och varmrätter på menyn. Med Fritid Göteborgs medverkan drevs husets verksamhet fram till 1989. Detta år kom en ny stadsdelsreform och huset hamnade i SDF Majornas regi. 1992 ville SDF Majorna inte längre ansvara för fastigheten och dess verksamhet, av denna anledning startades Föreningen Musikens Hus. Det införskaffade modernare ljud och ljusutrustning och konsertlokalen rustades upp. Idag är Musikens hus en viktig resurs för det fria kulturlivet i Göteborg, en mötesplats för musiker och kulturintresserade människor och en tillgång som Majborna bör känna stor tacksamhet över.

Text: Johan Lundin | 2008-11-12

Källor:

Det forna Majorna i ord och bild. Rosen, Axel. 1940
Det gamla Göteborg del 1. Fredberg C.R.A. 1919
Göteborgs flickskolor. Hedin Edit. 1967
Örgryte och Majornas gamla skolor. Jonsson Oscar. 1978
www.musikenshus.se
wikipedia.org/wiki/Sigrid_Rudebeck
wikipedia.org/wiki/Anna_Ingeborg_Amalia_Björck
wikipedia.org/wiki/Sven_Renström.

Karl Johansgatan sedd från Stigbergstorget. Träbyggnaden i högerkant uppfördes 1870 för Majornas flickskolas räkning. Till vänster i bild skymtar nuvarande Musikens hus dit verksamheten flyttade 1888.

Majornas elementarläroverk för flickor kring 1890. Fotografiet är taget vid korsningen Djurgårdsgatan - Karl Johansgatan. Foto: Göteborgs stadsmuseum.